

man troe Meiefolkenes Udsagn, maa det blive ualmindelig giøbtigt.”

”Paa en noget sandet Jord var i Sommeren 1830 saaet engelske runde Turnips, som ved Efteraaret blev givet Skæferiet til Priis i Faarefolden, indrettet efter halv Gjødsfning, hvorefter Jorden fladt blev vinterlagt og i dette Foraar hverken ploiet eller eksfirperet, men harvet paa tvers, saaet og overflæbt. Dette foretoges inden Havresæden var i Gang; Bygget maatte, da det var fingerlangt, doeie saa stærk Nattefrost, at der om Morgenen 2de Gange befandtes Is paa Vandet; men det skadede ikke; Bygget skred 14 Dage førend det ellers tidligste Korn i Nr, og man kan med Sikkerhed vente det 10de Fold.”

Verchenborg, i August 1831.

Gustav Michelsen.

Det sikreste Middel til at opdrætte store Heste.

Det lidet Skrift, under ovenstaaende Titel, har Hr. G. G. Ammon, Stutmester i Besra i Baiern, affandlet denne Gjenstand. Dens Vigtighed for den danske Landmand, og den vrang, paa Slenbrian grundede Behandling, disse Dyr ydes her, har

bevæget mig til nedenstaaende Meddelelse. Saa gjerne jeg end havde ligesrem oversat ommeldte Skrift, troer jeg dog at burde forskaane Læserne for de deri forekommende idelige Gjentagelser og forældede Anskuelser. Følgende er derfor et frit Udtog:

Englænderen siger: Hemmeligheden stikker i Havresækken! og har vist Ret, naar Havren anvendes i rette Tid — dog kommer ogsaa Hestens Race i Betragtning, især naar Faderen er en Fuldblodhingst, hvis Afkom, paa en god Landhoppe, altid bliver stort. En rigtig Anvendelse af Havre beforder ligesaa meget de unge Dyr's fuldkomne Udvikling, som Mangel og Ufselhed standse den. Det Edle, man i England ved Hjælp af Fuldblodracen bringer i dette Lands Heste, har Pleien at takke for at naae den Fuldkommenhed, vi kjende. Denne, den engelske Hesteavl's "Hemmelighed," hvis det er en saadan, bliver desværre ikke fuldkommen anerkjendt af Fastlandets Producentere, omendkjøndt den berøer paa en nøie Jagttagelse af Forholdene i Væxten, til Virkningen af Pleien i de spæde Aars Udviklingsperioder. Saa nær disse Jagttagelser ogsaa ligge os, blive de dog ikke opfattede. De berøe paa Udmaalinger hos Føllene fra deres Fødsel indtil fuldendte Væxt. Heraf sees, at denne ikke alene i det første Aar, men selv i de første Dage og Uger efter Fødslen er stærkest, og aftager siden i en hurtig Progression. Gjentagne

Udmaalinger paa Stutteriheste, og en Gjennemsnitsberegning, fordeelt paa Aar, har viist, at

Føllenes Væxt i det første Aar udgjør . . 15 Tom.

— — i det andet — — 5 —

— — i det tredie — — 3 —

— — i det fjerde — — $1\frac{1}{2}$ —

— — i det femte — — $\frac{1}{2}$ til $\frac{3}{4}$ —

Den tilkommende Størrelse viser sig saaledes næsten alene i det første Aar; thi Væxten udgjør her 15 Tom., medens den i de øvrige Aar tilfammen kun bliver 10 Tom. — og det sidste Aar, nemlig fra det 4de til 5te, kun $\frac{1}{2}$ Tom., eller $\frac{1}{70}$ Deel af det første Aars.

Men i et lignende Forhold finde vi ogsaa Væxten fordeelt i selve det første Aar, saa at Føllet i den første Maaned voxer meget mere end i den sidste. Foretagne Udmaalinger paa sunde Føl have viist, at disse i 3die og 4de Maaned efter Fødslen ere voxne fra 8te til 10 Tommer; hvoraf følger, at i de senere 8 à 9 Maaneder bliver Væxten kun 5 Tommer, som omtrent er $\frac{1}{3}$ Deel af Hviden i det første Aar.

Saaledes som Væxten hos Føllene efter Fødslen aftager succesive, kan man ogsaa slutte sig til, at den hos Fosteret i Moderlivet progressiv maa stige, efterat Hoppen har undfanget. Denne stigende Progression maa endog overtræffe hiins Aftagen, eftersom kun 11 Maaneder og nogle Dage er nødvendig for at Fosteret kan udvikles til den Stør-

relse, det har ved Fødslen. At angive dette Forhold ved Lal, lader sig ikke udføre; men man finder dog, at naar Fosteret aborteres 4 til 6 Uger gammelt, er det kun af Størrelse som en Muus eller liden Rotte. Ligeledes vides, at Hopper i Begyndelsen af Drægtigheden snarere trives end tage af, og først i den sidste Maaned og Uge sætte til, i Forhold til Bugens Udvidelse, fordi Fosteret da tager mere Næring til sig, og folgeligen voxer med samme Hastighed.

Fosterets Ernæring i Moderlivet er meget afhængig af Moderens Foder, Pleie, Kræfter, Alder og Temperament; dog maa bemærkes: at et maa beholdent Huld er det fordeeltigste, eftersom for fede Hopper bringe kun smaa Føl. Især virker Kornfodring meer eller mindre paa Hoppens længere eller kortere Drægtighedstid. Saaledes veed man, at gamle Hopper, som kun holdes maadeligt, ofte forblive drægtige et heelt Aar, medens unge, kraftigt nærede og stærkt med Korn fodrede Hopper føle endog flere Dage, ja Uger før den ellers almindelige Tid, som er 11 Maaned og 6 til 8 Dage. Af begge Tilfælde er det vist mindre skadeligt, naar Hoppen bærer noget længere end den angivne Tid; thi Fosteret fødes da i Almindelighed som mere udviklet og modent, saavel paa Kroppen som med Hensyn til Instinctet; hvorimod de, ved overdreven Anvendelse af Korn, for tidligen frembragte Fødsler kun afgive svage og umodne Føl,

som ikke formaae at staae eller at finde Moderens Yver. Med saa af disse Føl har man Held; - de fleste døe kort efter Fødslen.

Naar en Hoppe pleies tilstrækkeligt, hverken gives for lidet, ei heller for meget Korn, da erholder ogsaa Fosteret den fuldkomneste Udvikling i Moderlivet, bliver født som fuldbaaret, kan staae og gaae en halv Time efter Fødslen, og uden menneskelig Hjælp søge Yvret, som det ogsaa veed at benytte. Saaledes fødte Føl ere almindeligen 3 Fod 4 Tom. høie (Anlægsmaal). Ere de af Vognracen, eller mindre ædle Heste, da træffes forholds- mæssige Ufvigelser. Ved Moderens Varme, udviklet som i et Drivhuus, var Værten indtil Fødslen fre- den hurtigt frem; men nu, da Føllet er overladt til dets egne Kræfter og udsat for en foranderlig At- mosphære, taber Værten sig ogsaa i en hurtig Pro- gression, omendstjøndt Modermelken ikke savnes. Kun i de første Dage og Uger bliver den af Bety- denhed, og danner derved Grundlaget til Hestens tilkommende Størrelse.

Føllenes Tilstand i den første Tid efter Fødslen er ligesom en Fortsættelse af Roligheds Tilstanden i Moderlivet. Tilbøieligheden til Roe og til Søvn, den nsiere Forbindelse med Moderen, og Ernæringen af dennes Mælk udgjøre vigtige Betingelser for Vær- tens fuldkomnere Fremme. Af denne Aarsag lide de Føl meest, som strax efter Fødslen, ved Siden af Moderen, skulle overvandre store Græsgange eller

følge med ved Arbejdet. De i Stalden fødte og der opvoxne Føl lære derimod tidligere at fortære Havren og tage derved til i Styrke.

Veed man dette, kjendes ogsaa de Forholdsregler, som maae iagttages ved Føllene i de første Uger. Allerede efter denne Tid bør dem tilbydes Havre, hvortil de vænne sig lidt efter lidt. Noget Pund Havres Anvendelse har i denne Alder en større Virkning paa Føllenes tilkommende Størrelse og Udvikling, end ligesaa mange Lønder i de sidste Aar af Væxt-Perioden.

Heri bestaaer Englændernes "Hemmelighed": kun at opdrætte store Heste. Allerede ved Siden af Modrene gives Føllene Havre, saasnart disse formaae at æde den. Ved her at fodre rigelig, benyttes og befordres den Periode i Føllenes Udvikling, da Kroppen forstørrer sig efter alle Dimensioner. Hvad som i dette Tidspunkt forsømmes, kan siden aldrig ganske indhentes, eftersom Naturen engang for Alle omtrentligen har bestemt de indbyrdes Forhold i Udviklingens forskjellige Perioder. Ved Forsømmelse her, tabes let flere Tommer i Hestens tilkommende Størrelse, og den Hest, som ellers kunde sælges til 100 Rbd. høiere Værd, maa nu afhændes under Navnet: Kleppert, maaskee endog med Tab, fordi Havren ei blev anvendt i rette Tid.

Men ogsaa med Hensyn til Bequemmeligheden ved Føllenes Opdræt, er dette vigtigt; thi Fravæns

ningen kan derved ske tidligere, saa at Følhoppen, som muligen paa ny er drægtig, ei bliver svækket ved at ernære saavel Fosteret som Føllet. Dette taaler ogsaa nu bedre Gravæeningen og den derved med forbundne Næringsforandring, uden at tabe eller at standses i Udviklingen; — bliver derhos enten aldeles forskaanet for Krop og andre Føllesygdomme, eller i modsat Tilfælde overstaaer disse let. Det naaer den første Vinter med fulde Kræfter, ligesom det ogsaa nu letteligen formaaer at gjenne- gaae den anden Sommer, og den hermed forbundne Græsning. — Saadanne Føl blive store, udvikle sig samtidigen i alle Forhold, blive derved skjønne, og betale saaledes den anvendte Capital og Umage.

De Føl, som i det første Aar med Nytte have erholdt en rigelig Pleie, kunne i andet og tredie Aar allerede taale en mindre god Ernæring, uden af den Aarsag at tabe betydeligt i Størrelsen, eftersom Væksten i disse Aar er mindre.

Det er en ikke uvigtig Erfaring, at naar Føllet i det første Aar, eller endog den første Maaned efter Fødslen, ikke tilbørligen udvikles ved Pleie, eller det lider af Sygdom, da bliver det herefter aldrig saa skjønt og velproportioneret, som det ellers vilde have blevet. Det gaaer her, som med Træfrugten, der er bleven forknet af ugunstigt Veirlig eller af Drenns Stik. Selv under de gunstigste Omstæn-

digheder blive de dog aldrig siden til noget Fuldkomment.

Naar Afkom af en stor Race lider af Mangel, og derved ei naaer den for dem egne Størrelse, da blive de, hvad man kalder: buttede — og tabe i Skjønhed og behagelige Forhold; men dette Afkom erholder ved saadan Tilbagebliven i Væxten mere Styrke og Brede i Benene.

Bliver Afkommet af en lille Race, ved Hjælp af rigeligt Foder, drevet iveiret, til en Størrelse, der ellers ikke er den sædvanlig, da blive Dyrene vel skjønne, men almindeligen ogsaa noget finere af Been. Det er, som om de enkelte Deles Udvikling ikke kunde holde Skridt med Størrelsen; især er dette Tilfældet, naar den gode Pleie først sildigt anvendes. Derimod ved de Føl, som i den første Maaned efter Fødslen nyde denne rigelige Næring, medens Legemet's Dele, især Knofterne, ere bløde (eftergivende for al Indvirkning), finde vi at de udvikle sig mere forholdsmæssigt i alle Dimensioner. Den gode Pleie frembringer her indbyrdes gode Forhold i alle Legemet's Dele, saa at Skjønheds-Proportionerne allerede derved meget nærmes. Saa velgjørende end denne rigelige Pleie i Stalden, ved Siden af Moderen, er, saa bør dog Føllet derved ikke savne Bevægelse og Øvelse for Benene, naar det skal have Værd som Hest. Gives det i denne Tid, indtil Gravæeningen, daglig 1 Pd. Havre, da virker dette bedre end 1 Centner, givet i andet eller

trede Aar. Er Føllet taget fra Moderen, bør det givne Quantum allerede efterhaanden være steget til 4 Pd. Havre og 8 Pd. Høe dagligen i det første Aar. At der i Stalden ikke savnes reent Vand, er en herlig Ting, og bidrager mere til en god Fordvielse, end man skulde troe. At dette Foder maa rækkes i 3 eller 4 Givter, er en Selvfølge. Vedes Høet ikke reent op, bør næste Gang gives mindre. Naar Efteraaret er forhaanden, og de, især i Danmark, fugtige og raakolde Dage virke paa de spæde Føl, da have disse godt af at erholde 1 Pd. grovt skraaet Byg paa Havren, som derved ikke alene virker mere nærende, men ogsaa beforder en lind Afgang af Earmslimen.

Da Hr. Ammon er af den Mening: "at Føl, som i det første Aar have erholdt en saadan tilbørlig Pleie, derefter i anden og tredje Winter ikke behøve en stærkere Kornfodring, end i første; ja, at de i hine Aar fuldkommen kunne bestaae ved 4 Pd. Havre dagligen, naar derved tillige gives langt Foder," maa jeg her bemærke, at dette vel rigtigere bør forandres derhen: at Følterne i andet og tredje Aar, nu, forholdsvis til Kroppens Størrelse, ei behøve saa megen Næring, som i det første, men dog altid bør have en saa rigelig, at alle Legemets Dele kunne tilføres det Quantum af Næringsstoff, som er nødvendigt for at de kunne voxe og udvikle sig med Kraft, saa at Naturen ei nødes til,

kun især at sørge for de Organer, hvis Vedligeholdelse er høist nødvendig for Dyrets Liv — og for Resten lade det gaae med Bærten som det kan. Det Quantum Næringskraft, Føllet i disse Aar bringer ud af det givne Foder, er vist større end det i det første; men Legemet har ogsaa en saa meget større Anvendelse derfor, og maa efter Evne sørge ligegodt for alle Dele, hvis Omfang dagligen tiltager. Af denne Aarsag er det, at Føllene i de sidste Aar vore forholdsvis mindre end i det første, men derfor vist ikke bør rækkes en mindre tilstrækkelig Næring; — dog bør Landmanden i dette Tilfælde handle som en forsigtig Producent, der ikke anvender Noget, uden det giver Haab om: at kunne forrente sig. Er Føllet af saa maadelige Forældre, eller synes at love saa lidet, at det derpaa anvendte Korn ikke kan betale sig, da bør det i andet og tredje Aar kun gives en mindre befrugtlig Næring; — dog altid i første Aar tildeles Korngivter, fordi man kun efter den Tid nogenledes formaaer at see hvortil det synes at blive. Saafremt Omstændighederne tillade det, bør Havren i den første Tid hellere gives som grovt fæaaet, fordi den da bedre fordoies.

Men for at Føllet eller Følen kan drage Nytte af den rigeligere Kornfodring, saa at denne ei skader istedet for at gavne, er det af høieste Vigtighed, at det unge Dyr gives Leilighed til at fordoie og tilbørligen at anvende den nydte Næring; hvilket hos Føllene bedst skeer ved en tilstrækkelig No-

tion, og ved Folerne, at de derhos tages tidligt i Brug. At Hr. Ammon i denne Henseende stedse har fulgt de gamle og forældede Stutterianskuelser, veed jeg af Erfaring, og undres derfor ikke over, i hans Skrift kun at finde den sædvanlige Anbefaling: Bevægelse; og at savne al Opfordring til, at lade denne ideeligen foretage, endog til en let Transpiration, — som absolut nødvendige Betingelser ved Siden af en rigelig Kornfodring, der uden hiin Understøttelse aldrig kan fordøies og til Gavn føres omkring til Legemets forskjellige Dele. At idelig Øvelse og Anvendelse er nødvendig for Organernes og Lemmernes fuldkomne Udvikling, viser den daglige Erfaring. See vi hen til Dandserne, hvis Laarmuskler og Lægge ere fyldige og meest udviklede; til Fægtemesteren og Arbejdsmanden, hvis høire Arm er kraftigere og undertiden den høire Haand endog større end den venstre — og søge vi Aarsagen her til, da findes den at være: en rigelig Øvelse og Brug, hvorved disse Dele consumere en forholdsmæssig større Mængde Næringskraft end de Andre, og derved ogsaa mere udvikles. Det er denne stigende Bærelse af Forbrug og Erstatning i den dyriske Organisme, som udgjør Englændernes omtalte, saakaldte "Hemmelighed," men som af Hr. Ammon og mange Andre saa aldeles misforstaaes. Havde den danske Landmand før kjendt og udøvet dette, og derhos ikke fulgt den ligesaa eensidige som fordærvelige Mening: "at tidlig